

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№10

2025
oktyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 873 sahifa.
2025-yil, oktyabr,

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHON MOLIYA TIZIMIDA “YASHIL” MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANISHINING MUAMMOLARI VA SHARTLARI	12
Quliyev Begimqul Melikovich	
EKOLOGIK MIGRANTSIYANI MINTAQAVIY MIQYOSDA MUVOFIQLASHTIRISHNING ASOSIY YO‘NALISHLARI	18
Bahtiyor Ismoilov Ulug‘bek o‘g‘li, Kadirova Zulayxo Abduxalimovna	
O‘ZBEKISTONDA BANK XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH HOLATI	25
Davletova Nilufar Tulanovna	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA MINTAQANI IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	30
Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li	
SUV RESURLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	37
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
MAHALLIY XOMASHYO BAZASIDAN FOYDALANISH ORQALI ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINI KAMAYTIRISH YO‘LLARI	46
Sultanov Dilshod Normamatovich	
IQTISODIYOTI RIVOJLANGAN DAVLATLARDA INSON KAPITALIGA INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	50
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
O‘QITUVCHILAR VA TALABALAR UCHUN INNOVATSION TA’LIM DASTURLARINI ISHLAB CHIQISHDA XALQARO STANDARTLARGA MOSLASHUV MEXANIZMLARI	62
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
YER QA’RIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQLARNING ILMIY-TADQIQOTLAR SHARHI	68
Zoxidov Ismatjon Yunusjon o‘g‘li	
RESPUBLIKA IQTISODIY TARAQQIYOTIDA OLIY TA’LIMNI MODERNIZATSIYA QILISH VA INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINING O‘RNI	74
Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich	
DAVLAT IQTISODIY XAVFSIZLIGINI MUSTAHKAMLASHDA SIYOSIY INSTITUTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI	80
O. Nurmuradov	
ICHKI AUDIT SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI VA BUXGALTERIYA MA’LUMOTLARINING ICHKI AUDIT JARAYONIDA EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING AHAMIYATI	85
Xamidov Javoxir Shavkat o‘g‘li, Muxitdinov Shoxijaxon Xudoyor o‘g‘li	
XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	90
Xuramov Zafar Rajabaliyevich	
KORPORATIV TUZILMALARDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA’MINLASHNING AHOLI DAROMADLARINI OSHIRISHDAGI ROLI	95
Qurbonov Javlonbek Jurabekovich, Raxmatov Faxriddin Xasanovich	
GLOBAL RIVOJLANISH JARAYONIDA SUG‘URTA XIZMATLARINI ISLOH QILISH MASALALARI	99
Xushmuradov Oman, Ismoilov Sherzod Ismoil o‘g‘li	

DORIVOR O'SIMLIKLARNI QAYTA ISHLASHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	103
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	
BARQAROR IQTISODIY O'SISHGA ERISHISHDA SUN'IY INTELLEKT TIZIMLARINI QO'LLASH METODOLOGIYASINING AHAMIYATI	109
Nasrulloev Hayotjon Xabibulloevich	
НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА НА РЫНКЕ ТРУДА	115
Ягудин Дмитрий Рустамович	
RESURSLARNI SOLIQQA TORTISHGA OID TADQIQOTLARNING NAZARIY TAHLILI	123
Nasimdjanoov Yunusjon Zoxidovich	
SOLIQ TO'LOVCHILAR FAOLIYATINI MUVOFIQLASHTIRISH: XULQ-ATVOR IQTISODIYOTI VA PROGRESSIV TARIFLARNI LOYIHALASH	129
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
DAVLAT RAQAMLI LOYIHALARI: UZINFOCOMNING TA'LIM TIZIMI VA IQTISODIY SAMARADORLIKKA QO'SHGAN HISSASI	134
Raxmatxo'jayev Axrorxo'ja Akmal o'g'li	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ПАСПОРТОВ В ПРОМЫШЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	140
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
BANK XIZMATLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	148
Xolikova Oydin Olimjonovna	
PNEVMOMEXANIK YIGIRISH TEXNOLOGIYASI XUSUSIYATLARI	153
Jumaniyazov Kadam, Salimov Shuhrat Halimovich, Nazarov Ramazon Anvarovich	
GREEN INDUSTRY AND THE ECONOMY OF ENVIRONMENTALLY FRIENDLY CONSTRUCTION: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S OPPORTUNITIES	158
Mansurova Sayyora Bakhtiyor kizi	
TELEKOMMUNIKATSIYA SOHASINI RIVOJLANTIRISH TAHLILI	166
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINING MIKRO VA MAKRO TUZILMALARI, ULARNING FUNKSIONAL METADOLOGIK TAMOIYILLARI	171
Z.Teshayev	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT ULUSHI MAVJUD KORXONALARNI BOSHQARISHDA XORIJIY TAJRIBADAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	176
Ismailov Allayor Rashidovich	
MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHDA ISHLAB CHIQRISH XARJATLARINI OG'ISHISHLARI VA ULARNI TAQSIMLASH	183
Raxmatov Baxriddin Baxtiyor o'g'li	
ПОВЫШЕНИЕ СТОИМОСТИ СПОРТИВНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ОБЪЕКТОВ НА ОСНОВЕ АУТСОРСИНГА	186
Исмагулова Гульмира Нуралиевна	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY KONSEPSIYASI	193
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING INSTITUTSIONAL VA TASHKILIY MEXANIZMLARI	198
Xudoyorov Lochinbek Bahromovich	
TIJORAT BANKLARIDA UZOQ MUDDATLI RESURSLARNI JALB QILISHDA XALQARO TAJRIBA	203
Abduraxmonov Akmal Nurmamat o'g'li	

MEHNATGA LAYOQATLI TRANSPORT SOHASIDAGI AHOLINI ISH O'RINLARI BILAN TA'MINLANGANLIK HOLATINI TAHLILI	207
Abdullayeva Nigora Shamsiddinovna	
TO'QIMACHILIK SOHASINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MODELI	212
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI DIVERSIFIKATSIYASI VA GAROV TA'MINOTI SIFATINING BANK BARQARORLIGIGA TA'SIRI	220
Xolbozorov Husniddin Norbek o'g'li	
O'ZBEKISTON - 2030 STRATEGIYASI DOIRASIDA TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BOSHQARISH: MUAMMOLAR VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	226
Norova Nozima Nabiyeвна	
UY-JOY KOMMUNAL XIZMATLARNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING KLASSTERLI MEXANIZMI TAHLILI	232
Odamboyev Oybek Ravshanbek o'g'li	
KORPORATIV BOSHQARUV TUZILMALARIDA MOLIVAVIY MUNOSABATLARNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	236
Qurbaniyazov Shaxzodbek Karimovich	
XALQARO SAVDONING RIVOJLANISHI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	242
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
TA'LIM TIZIMINI MOLIVALASHTIRISHNING YANGI TIZIMINI JORIY ETISHGA QARATILGAN NAZARIY JIHATLAR	247
Dusanov Salim Mamarasulovich	
O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA BOJXONA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	254
Aktamov Akbarjon Aslan o'g'li	
DAVLAT TA'LIM TASHKILOTLARIDA QURILISH XARAJATLARI HISOBINI YURITISH	262
Ostonokulov Azamat Abduraimovich	
РАЗРАБОТКА ОРГАНИЗАЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ ИНТЕГРАЦИИ КРЕАТИВНЫХ ИНДУСТРИЙ В ТУРИСТИЧЕСКУЮ ИНФРАСТРУКТУРУ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН	273
Хошимова Камилла Навфал қизи	
A NEW STAGE IN THE APPLICATION OF MARKET MECHANISMS TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY	285
Ibrayim Maxkamov	
RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI SOG'LIQNI SAQLASH XIZMATLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	291
Eshbekova Xayriniso Baxtiyorovna	
QASHQADARYO VILOYATI IQTISODIYOTIDA DXSH ASOSIDA INVESTITSIYA MUHITINING SHAKLLANISHI	297
Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA MIJOZLAR EHTIYOJLARINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH	301
Shaymanov To'liqin Mahmayusupovich	
ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ЦИФРОВЫХ ПОДХОДОВ В НАЛОГОВОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ	306
Элбаева Мукаддас Рашидовна	
СИНТЕЗ НЕЧЕТКОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ТЕПЛОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ	311
Бахриева Хуршида Аскарходжаевна, Сафаров Шохрух Шарофович, Бахрамов Муҳаммадали Ералиевичасистент	
ШАНХАЙСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА КАК КАТАЛИЗАТОР ДОСТИЖЕНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	319
Базарова Гулнора Гуламовна	

O'ZBEKISTON KORXONALARINING TASHQI IQTISODIY FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA BANK KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	323
Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
QUESTIONS ABOUT THE STUDY OF PERFORMANCE AND EFFICIENCY OF APPLICATION OF LOADING AND EXTRACTING EQUIPMENT	327
Azamat Umirzokov	
MATOLARNING HAVO O'TKAZUVCHANLIGI KORRELATSION TAHLILI	334
Ismailov Nurulla Tuychibayevich	
O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGI RISKLARINI SUG'URTALASHNING AFZALLIKLARI	339
Mamadjanov Shuxrat Jalolidinovich	
IKKI QATLAMLI ARALASH TOLA TARKIBLI TRIKOTAJ TO'QIMASINI OLIISH USULI	343
Usnatdinova Elmira Faxratdinovna, Mirusmanov Baxtiyor, Abdurahimova Fazilat Abdullayevna	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARIDA ENG ILG'OR TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA QAROR QABUL QILISH JARAYONLARINING OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI	347
Axmedov Farxod Raxmonjonovich	
IMPACT OF FOREIGN INVESTMENTS ON THE ECONOMY OF UZBEKISTAN: CROSS-SECTORAL ANALYSIS	354
Jumayeva Kamola Azimjonovna, Khasanova Iroda Azizbek kizi	
KORXONA INVESTITSION FAOLLIGINI TA'MINLASHNING NAZARIY-USLUBIY MASALALARI XUSUSIDA	362
Ilyasova Barno Axmadovna	
MILLIY IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI O'ZLASHTIRISHNING AMALDAGI HOLATI TAHLILI	371
G'afurov Sherzod Abduvaxob o'g'li	
EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH ASOSIDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	378
Raximov Eshmurod Normuradovich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	385
Berdivaliyeva Madina Komiljon qizi	
SANOAT KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY KONSEPTUAL MEKANIZMLARI	392
Jalolov Abbosxon Ravshanxon o'g'li	
TEPKI UZELI KONSTRUKTIV XOSSALARI TAHLILI	398
Bozorova Farida Maxmudjonovna	
НЕОБХОДИМОСТЬ ОБЪЕДИНЕНИЯ АКЦИЗНОГО НАЛОГА НА НЕФТЕПРОДУКТЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	405
Пулатов Дилшод Хақбердиевич, Маматкулов Салимжон Рахмонкулович, Хужамурадов Аброрбек Рўзимурат ўғли, Воронин Сергей Александрович, Абдиев Мансур Мусурмонович	
OLIY TA'LIMGA INVESTITSIYA SIYOSATI: IQTISODIY TAHLIL VA ISTIQBOLLAR	410
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE SERVICE NETWORK	416
Bahriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
YANGI O'ZBEKISTON INVESTITSION MUHIT VA UNGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	421
Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich	
МНОГОМЕРНАЯ БЕДНОСТЬ И УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ: ОЦЕНКА ЧЕРЕЗ РАМКУ MPI	426
Мамаризоев Жахонгир Исохонович	
ОЦЕНКА И ОПТИМИЗАЦИЯ ВЛИЯНИЯ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ СТАБИЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБМЕННОГО КУРСА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	430
Норбаева Мухлиса Акрам кизи	

RAQAMLI TO'LOVLAR ASOSLARI VA XAVFSIZLIGI	440
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA LOGISTIKA XIZMATLARINI BOSHQARISHNING INNOVATSION USULLARI	444
Xomidov Xojiakbar Adxamovich	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI INKLYUZIV IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI.....	449
Saydakbarova Madinaxon Anisbekovna	
O'ZBEKISTONDA STARTAP EKOTIZIMINING SHAKLLANISHI VA BARQAROR RIVOJLANISHI YO'LLARI.....	454
Suleymanova Shoir Alavxanovna	
MILLIY IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA TASHQI IQTISODIY FAOLIYATNING O'RNI	459
Alimova Dilfuzaxon Rustam qizi	
MEHNAT BOZORINI OPTIMALLASHTIRISHNING MAKROIQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI	464
Botirova Sarvinoz Bobir qizi	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TASHKIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	469
Qurboniyazov Shaxzodbek Karimovich	
INVESTITSIYA FAOLIYATINI MUQOBIL MOLIALASHTIRISH USULLARINING MANBALARINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI	474
Boboqulov Akmal Muborakbekovich	
RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINING MOHIYATI VA TURLARI.....	482
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
FISKAL BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQQA TORTISHNING TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	491
Sulaymonov Farrux Shuxratovich	
ИНДЕКС ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ МОНИТОРИНГА УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ	496
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
BANK MAJBURIYATLARI VA AKTIVLARINING VAQTINCHALIK NOMUTANOSIBLIK LARI RISKINI KAMAYTIRISH	502
Ibrohimov D.M.	
O'ZBEKISTON RAQAMLI PLATFORMALARI FAOLIYATIDA RAQOBAT SIYOSATINING ZAMONAVIY MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	507
Saparov Islom O'lmasovich	
RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA MARKETING YONDASHUVLARINING QISHLOQ XO'JALIGIGA TATBIQI	514
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
TIJORAT BANKLARI KAPITALI TARKIBIDA DAROMAD MANBALARINING ULUSHI VA KAPITALLASHUV JARAYONIDAGI O'RNI	520
Tursunov Mustafo Mirzayevich	
AHOLINI IJTIMOY HIMOYA QILISH TIZIMIDA INSTITUSIONAL HAMKORLIKNING O'ZIGA XOS JIHATLARI TAHLILI	524
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IQTISODIY SAMARADORLIGI	528
Bobojonova Sevara Baxrombek qizi	
MINTAQA SANOATI RAQAMLI XIZMATLAR BOZORIDA TIJORATLASHTIRISHNI "SMART" MODEL I	533
Norov Murodjon Maxmudovich	

TOMORQADAN SAMARALI FOYDALANISH- KAMBAG'ALLIK MUAMMOSINI YUMSHATISHNING MUHIM OMILI	539
Xamidjon Shaxobov	
SUG'URTA KORXONALARIDA REZERVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	544
Najimova Nigora	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHDA XITOY BOZORINING O'RNINI	549
Mardanov Aziz Yusupovich	
THE IMPORTANCE OF GREEN ENERGY IN THE ECONOMY OF FERGANA REGION: CURRENT TRENDS AND PROBLEMS	555
Khayrullaev Zoidjon	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNING UNDIRILISHI BO'YICHA XORIJ TAJRIBASI	559
Mitillayev Ibrohimjon Tursunpulatovich	
RAQAMLI MOLIVAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....	563
Muyassarzoda Fayziyeva	
MOLIVAVIY MEXANIZM SIFATIDA SUG'URTA TASHKILOTLARI TO'LOVGA LAYOQATLILIGINI BELGILASHNING O'ZIGA XOS HUSUSIYATLARI	570
Abdullayev Erkinjon A'zamovich	
MAMLAKAT YAIM QO'SHILGAN QIYMAT HAJMINI STATISTIK VA EKONOMETRIK TAHLIL USULLARI ASOSIDA PROGNOZLASH	578
Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich	
XALQARO TURIZM XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	585
Eshtaev Alisher Abdug'aniyevich, Ivatov Irisbeg	
TASHKILOTDA PR (PUBLIC RELATIONS) XIZMATINING IQTISODIY ROLI VA SAMARADORLIGI	590
Ergasheva Fotimaxon Ibragimovna	
РОЛЬ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	600
Бекбаева Феруза Бахтиеровна	
BARQAROR MOLIVAVIY RENTABELLIK BANKLARNING DAROMADLILIGINI TA'MINLASH OMILI SIFATIDA.....	606
Umarov Davron Shavkatovich	
REKLAMA XIZMATLARI BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR.....	612
Xamrakulov Azamat Baxritdinovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБУЧЕНИЕМ (LMS) В ОНЛАЙН ОБРАЗОВАНИИ И ЕЕ РОЛЬ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: АНАЛИЗ И СРАВНЕНИЕ	618
Атабоева Шахризода Равшановна, Бекчанов Бекчан Юлдашевич	
ЦИФРОВИЗАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА: ПЕРСПЕКТИВЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	623
Киличева Ф.Б.	
DAVLAT TIBBIYOT MUASSASALARIDA DEBITORLAR VA KREDITORLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	628
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
NARX BELGILASH-IQTISODIY MANFAATDORLIKNING ASOSIY OMILI VA NARXNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	635
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
SUTNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDAGI ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI TAHLIL QILISH.....	639
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	

O'ZBEKISTONDA BUDJET TUSHUMLARINI OSHIRISHDA TARIF STAVKALARINI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI FISKAL BARQARORLIKNI KUCHAYTIRISH (OZIQ-OVQAT IMPORTI MISOLIDA).....	644
Rizayev Mirmahmud Xotamjanovich	
IPOTEKA KREDITLASH JARAYONINING XORIJ TAJRIBASI	652
Akrom Mardiyev	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY BARQARORLIGI TAHLILI	659
Ulashbayev Shohruh Abdivaxobovich	
CHARACTERISTICS OF APPLYING NEW HETEROCOMPOSITE POLYMER MATERIALS IN ENGINEERING ACTIVITIES	665
Umida Ziyamukhamedova, Mirjalol Abdulakimov	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ «МАХАЛЛАБАЙ»: ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ И ТЕОРИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	672
Қосимжонов Нозимжон Қозимжон ўғли	
EKOLOGIK AUDITNI TASHKIL ETISHDA RISKLARNI JORIY ETISH TARTIBI	676
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
CORPORATE CULTURE AND ITS ROLE IN TALENT MANAGEMENT	683
Shoyunusova Arofat, Sanjar Mirzaliev	
SIRDARYO VILOYATI SHAROITIDA BIOMASSA ASOSIDA OZUQA ISHLAB CHIQARISH IMKONIYATLARI.....	687
Xazratkulov Niyoz Namazbayevich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННОГО МЕХАНИЗМА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ	692
Воронин Сергей Александрович, Азимова Феруза Маликовна	
ENERGETIKA LOYIHALARINI RAQAMLASHTIRISHDA TO'SIQLAR VA IMKONIYATLAR	700
Tilakov Ismoiljon Usmonovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHNING AHAMIYATI	706
O'roqov Firdavs Ortiqniyoz o'g'li	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI BOZORLARNI MONOPOLIYAGA QARSHI TARTIBGA SOLISH MEKANIZMLARI VA TAKOMLLASHTIRISH TAKLIFLARI.....	710
Mingboev Asqar Qandaharovich	
JAHON SEMENT SANOATIDAGI TENDENSIYALAR VA O'ZBEKISTONNING BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	717
Abdujabbarov Alisher Abdullayevich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	722
Mufitillayeva Safiya Qodir qizi	
KORXONALAR FAOLIYATINI BAHOLASHDA STATISTIK AXBOROT TIZIMINING O'RNI	728
Musurmonova Mahbuba Omonovna	
INNOVATSION YONDASHUVLAR VA ULARNING AGRAR SOHAGA TA'SIRI.....	732
Ortiqov Sulton Davronqul o'g'li	
DIRECTIONS FOR EFFECTIVE ORGANIZATION OF STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING OF COSTS	736
Pardaeva Shakhnoza Abdinabiyevna	
БОРЬБА С ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКОЙ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	740
Арзиев Шерзод	
REKREATSION TURIZM OBYEKTLARINING MOLIVAVIY BARQARORLIGI: YALTA VA KISLOVODSK SANATORIYALARI MISOLIDA.....	746
Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich	

KORXONA SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDA STRATEGIK REJALASHTIRISH MEZONLARI VA OMILLARINING O'RNI	752
Ubaydullayev Lutfulla Xabibullayevich	
ANALYSIS OF INTERACTIVE PLATFORMS THAT DEVELOP MOTIVATION	757
Maksuda Mukhammadovna Jurayeva, Zarnigor To'liqinovna Sattorova	
O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIK VA KIYIM SANOATINING MARKETING TAHLILI	761
Tuxtayeva Oydiyoy Normamatovna	
АНАЛИЗ РЕЙТИНГОВ СТРАН ПО ПОКАЗАТЕЛЯМ ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКИ.....	768
Хожиева Назокат Давронбековна	
PILLAGA DASTLABKI ISHLOV BERISH VA SAQLASH TEXNOLOGIK JARAYONLARINING XOM IPAK SIFATIGA TA'SIRI	773
Qodirov Ziyodulla Abdumuxtarovich, Xakimov Mirolimjon Murodiljonovich	
BUDJETLASHTIRISHDA SAMARADORLIK MEZONLARINI ANIQLASH	778
Sobirov Shoyadbek Kurbonaliyevich	
TIJORAT BANKLARI KREDIT SIYOSATINI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ORQALI ISHLAB CHIQUARISHNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	783
Abduxomidov Ikromjon Maxamadin o'g'li	
YO'LLARDAGI MUZLAMALARNI ERITISHDA QO'LLANILADIGAN VOSITALARNING ZARARI VA UNI KAMAYTIRISH BO'YICHA TAKLIFLAR	790
Erkabayev Furkat Ilyasovich, Sattorov Farrux Quchqar o'g'li, Aminov Hamza Husanovich	
DAVLAT AUDITI TIZIMINING YANGI RIVOJLANISH BOSQICHI: KUCHAYTIRILGAN NAZORAT VA HISOBDOIRLIK, RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR.....	797
Himmatov Abdisamat Xalilovich	
INVESTITSIYA KO'CHMAS MULK HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR	803
Maxmudov Jamshed Ashrafovich	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARGA VALYUTA OPERATSIYALARINI KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	806
Umarova Lola Erkinovna	
"DIREKT-KOSTING" TIZIMI: MAZMUN, MAQSAD VA AMALIYOTDA QO'LLANILISHI.....	812
Djumanov Saitmurod Alimbekovich	
TASHABBUSLI BUDJET JARAYONLARIDA "MENING YO'LIM" LOYIHASINING INSTITUTIONAL RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	817
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
TURIZM SOHASINI KLASSTER USULDA RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIJ TAJIRIBASIDAN O'ZBEKISTONDA IJODIY FOYDALANISH IMKONIYATLARI	823
Navruz-zoda Zebiniso Baxtiyorovna	
BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARIGA ERISHISHDA YASHIL OBLIGATSIYALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	827
Allayarov Suxrob Rustamovich	
O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMIDA AKTLARINI JORIY ETISHNING KONSEPTUAL VA HUQUQIY ASOSLARI.....	831
Muxammadov Nodir Karimovich	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI TOMONIDAN ISHLAB CHIQUARILGAN MAHSULOTLARNI TASHQI BOZORLARGA OLIB CHIQUISH MEXANIZMLARI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	837
Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich	
ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОЕ ИНТЕРВАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ ПО ЗАВИСИМЫМ НАБЛЮДЕНИЯМ	842
Турсунов Гафур Таирович	

AXBOROTNI KRIPTOGRAFIK HIMOYALASHDA SIMMETRIK KRIPTOGRAFIK TIZIMLARNING AHAMIYATI VA ISTIQBOLLARI	849
Safojev Nuriddin Najmiddin o'g'li	
BIZNES MUHITINI YAXSHILASHDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGI SAMARADORLIGI VA SOLIQ ORGANLARI-SOLIQ TO'LOVCHILAR MUNOSABATLARINI OPTIMALLASHTIRISH	852
Xurramov Azizbek Muxiddin o'g'li	
PUL-KREDIT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	859
A.A. Ismailov	
TIJORAT BANKLARI KREDIT QO'YILMALARI MANBALARI SHAKLLANISHING NAZARIY ASOSLARI.....	865
Adilov Mirkomil Miralimovich	

TIJORAT BANKLARI KREDIT QO'YIMLARI MANBALARI SHAKLLANISHING NAZARIY ASOSLARI

Adilov Mirkomil Miralimovich

Iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi
Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi

Annotatsiya. Kreditlash tijorat bankining asosiy faoliyati hisoblanadi va bank daromadlarining asosiy qismi kredit operatsiyalaridan keladi. Ajratiladigan kreditlar uchun resurslar manbalarini optimallashtirish banklar samaradorligini oshirishga asosiy qadamlardan biri hisoblanadi. Tijorat banklari kredit qo'yimalari manbalarining boshqarilishi va uning tizimli tahlili jarayonida bank tomonidan jalb qilingan resurlarning holati, ular bo'yicha kelishilgan muddati, iqtisodiy sohalar bo'yicha tasniflanishi, kreditlash uchun yo'naltirilgan manlag'larning bahosi va ularning daromadligi muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada tijorat banklari kredit qo'yimlarining asosiy manbalari va ularga ta'sir etuvchi omillar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, moliyaviy resurslar, kredit, depozit, nodepozit, kredit qo'yimalari, passiv operatsiyalar, bozor mexanizmi, takomillashtirish.

Abstract. Lending is the main activity of a commercial bank, and the main part of bank income comes from credit operations. Optimization of resource sources for allocated loans is one of the main steps in increasing the efficiency of banks. In the process of managing and systematically analyzing the sources of credit investments of commercial banks, the status of the resources attracted by the bank, their agreed term, classification by economic sectors, the cost of resources directed for lending and their profitability are of great importance. The article analyzes the main sources of credit investments of commercial banks and the factors affecting them.

Keywords: commercial banks, financial resources, credit, deposit, non-deposit, credit investments, passive operations, market mechanism, improvement.

Аннотация. Кредитование является основным видом деятельности коммерческого банка, а основная часть его дохода формируется за счёт кредитных операций. Оптимизация источников ресурсов для выдаваемых кредитов является одним из основных этапов повышения эффективности деятельности банков. В процессе управления и систематического анализа источников кредитных вложений коммерческих банков большое значение имеют состояние привлекаемых банком ресурсов, их согласованные сроки, классификация по отраслям экономики, стоимость ресурсов, направляемых на кредитование, и их рентабельность. В статье анализируются основные источники кредитных вложений коммерческих банков и факторы, на них влияющие.

Ключевые слова: коммерческие банки, финансовые ресурсы, кредит, депозит, бездепозитный, кредитные вложения, пассивные операции, рыночный механизм, совершенствование.

KIRISH

Jahonda yuz berayotgan geomoliyaviy va geosiyosiy jarayonlar tijorat banklari moliyaviy resurslarini uzoq muddatli va arzon manbalardan jalb qilishni, ular bo'yicha tijorat banklari faoliyatida mavjud majburiyatlar riskini diversifikatsiyalashni hamda asosiy daromad manbai hisoblanadigan kredit qo'yimalari samaradorligini

o'shish va ularning manbalarini optimallashtirishni talab etmoqda. Xususan, tijorat banklarida kreditlash faoliyati uchun barqaror mablag'lar hajmining pastligi, riskli aktiv va muddatli passiv operatsiyalar o'rtasida o'zaro muvofiklikning yuqoriligi, majburiyatlar tarkibida depozit mablag'lari ulushining kamligi kabi dolzarb masalalar mavjud.

Ta'kidlash joizki, 2020-yilda boshlangan pandemiya hamda bugungi kunda davom etayotgan geosiyosiy tanglikka qaramasdan, O'zbekiston bank tizimi mustahkamligi va bardoshliligi bilan rivojlanishni davom etmoqda. Biroq dunyo iqtisodiyotida bugungi kunda kuzatilayotgan murakkab vaziyat va uning rivojlanishi bilan bog'liq noaniqliklar, yirik iqtisodiyotlar o'rtasidagi tarqoqlik natijasida tijorat banklarining samarali faoliyat olib borishi va ularning xavfsizligini ta'minlash bo'yicha konseptual yondashuvlarni qayta ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatmoqda.

O'zbekistonda tijorat banklarining moliyaviy resurslari hajmini oshirish va banklar barqarorligini ta'minlash masalalariga Markaziy bank va hukumat tomonidan jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida "moliya bozorida teng raqobat sharoitlarini yaratish, banklarning davlat resurslariga qaramligini pasaytirish, kreditlashni faqat bozor tamoyillari asosida amalga oshirish, tijorat banklari xizmat ko'rsatish faoliyatini modernizatsiya qilish, banklarning samarali infratuzilmasini yaratish va avtomatlashtirish kabi dolzarb vazifalar aniq belgilab qo'yilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Tijorat banklari faoliyatida kredit qo'yimalari manbalarini shakllantirishning nazariy yondashuvlari va ularning evolyusion rivojlanishi, kredit qo'yimalari manbalarini boshqarish zarurligi va uning bank faoliyatida tutgan o'rni hamda kredit qo'yimalari manbalarini optimallashtirish mezonlari, ularning o'ziga xos xususiyatlarini tadqiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Tijorat banklarining barqarorligi va ular faoliyatining rentabelligi – moliyaviy resurslarning shakllanishi va tuzulishiga charbarchas bog'liq hisoblanadi.

Tijorat banklari kredit qo'yimalari manbalarining mohiyati va konsepsiyasi to'g'risida bir qator ilmiy yondashuvlar va qarashlar mavjud. Jumladan, Ortiqov U.D. (2023) ilmiy ishlari keltirilishicha: "tijorat banklarida kredit qo'yimalari manbalarini shakllantirish bank siyosatini amalga oshirishning asosiy bosqichlaridan biri hisoblanadi. Kreditlash uchun zarur resurslarni topish, buning zahirida kredit portfelini shakllantirish bank kredit faoliyatining umumiy maqsadi shakllantirilganda, ya'ni kredit siyosati strategiyasi ishlab chiqilgandan so'ng amalga oshiriladi". Shuningdek, iqtisodchi olim Boboyev B.D. (2020) izlanishlari ko'ra - "kredit qo'yimalari manbalarining holati va uning tarkibiy tuzulishi bankning kreditlash faoliyati natijalarini oldindan belgilab beradi, shuning uchun doimo kreditlashga zarur bo'lgan resurslarni monitoring o'tkazilishi va qo'yilgan maqsadlardan chetga chiqishlarni aniqlash, kelajakda ularni o'rta muddatda oldini olish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish imkonini yaratib beradi".

TAQQIQOT METODOLOGIYASI

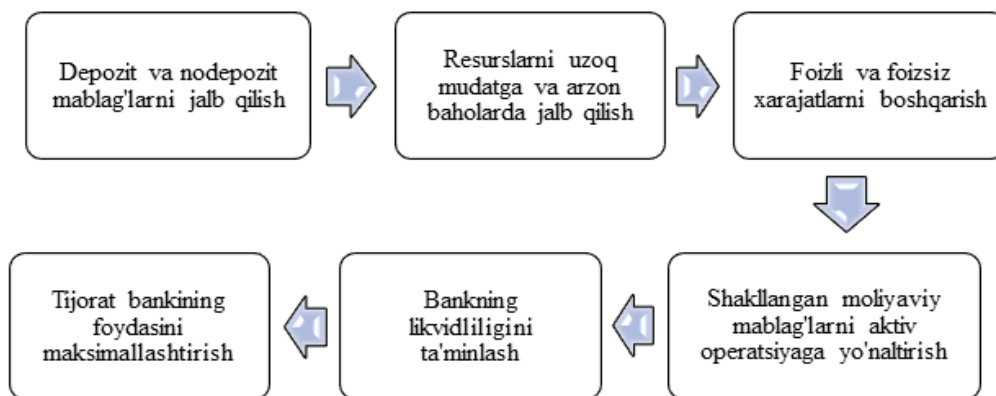
Ushbu tadqiqot ishida tijorat banklari kredit qo'yimalari manbalari shakllanishining nazariy asoslari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot metodologiyasi O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari moliyaviy resurslarini boshqarishni takomillashtirishga oid mavjud adabiyotlarni va shunga o'xshash kontekstlarni har tomonlama ko'rib chiqishni, tijorat banklari moliyaviy resurslar bilan bog'liq nazariy tahlillarni o'z ichiga oladi.

Tijorat banklari kredit qo'yimalari manbalari shakllanishining nazariy asoslari asosan ikkilamchi ma'lumotlar bazasi asosida olib borilgan tadqiqot hisoblanadi. Tahlil ma'lumotlarining asosiy qismi oldingi qilingan ilmiy izlanishlarida, xususan Mohammad J. M., Ortiqov U.D., Omonov A.A., Sattarov O.B., Otamurodov H.H., Ziyodilloev X.R., Adilov M.M. tijorat banklari kreditlarini takomillashtirishga doir olib borilgan izlanishlari natijalaridan keng foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklarining kreditlash faoliyati uchun zarur hisoblangan moliyaviy resurslarni banklar tomonidan amalga oshiriladigan passiv operatsiyalari orqali shakllantiradi. Shundan kelib chiqqan holda, tijorat banklari kredit qo'yimalari manbalarini ikki katta guruhga bo'lish mumkin. Birinchi guruh: tijorat banklarining o'z mablag'lari yordamida kredit operatsiyalarini tashkil etish hisoblansa, ikkinchi guruh: jalb qilingan mablag'lar hisobidan kredit qo'yimalari shakllanadi va ular bank faoliyatining asosiy foizli daromadlarini olib keladi.

Yuqorida bildirilgan fikrlar asosida, quyida keltirilgan rasmda tijorat banklari passiv operatsiyalarining asosiy jihatlarni ko'rishimiz mumkin bo'ladi.

1-rasm. Tijorat banklari passiv operatsiyalarining asosiy jihatlar¹

Izlanishlar shuni ko'rsatadiki, bankning passiv va aktiv operatsiyalari o'zaro chambarchas bog'lik bo'lganligi sababli passivlarning tarkibi va xarakteri ko'p jihatdan tijorat banklarining aktiv operatsiyalarini amalga oshirishda o'z ifodasini topadi. Shu bilan birga resurslar xarakteriga banklarning kreditlash siyosatining o'zgarishi ham ta'sir qiladi. Shu bilan birga, tijorat banklari tomonidan kreditlash faoliyatini amalga oshirish maqsadida jalb qilingan mablag'lar bank kredit resurslarining asosiy qismini tashkil qiladi. Shuningdek, kreditlash tijorat bankining asosiy faoliyati hisoblanadi hamda bank daromadlarining asosiy qismi kredit operatsiyalaridan keladi.

Mamlakatimiz tijorat banklarida moliyaviy resurslar shakllanishida pul bozori instrumentlarining ahamiyati katta sanaladi. Tijorat banklarining ayrim aktiv va passiv operatsiyalari bo'yicha foiz stavkalari bank xizmatlari bozorida talab va taklif asosida shakllanadi. Ayni paytda, mazkur bozordagi stavkalarga e'tibor qaratadiganda, riskka tortilgan aktiv, asosan kreditlar va banklarning jalb qilingan depozitlari, o'zaro banklardan olingan kreditlarning foiz stavkalari sezilarli darajada yuqori bo'lib, bu ko'p hollarda bank mijozlari va aholining haqli e'tirozlariga sabab bo'lmoqda. Quyida keltirilgan rasmda tijorat banklari faoliyatida kreditlash uchun zarur moliyaviy resurslari shakllanishining bozor mexanizmlarini keltiramiz.

2-rasm. Tijorat banklarida resurslar shakllanishining bozor mexanizmlari

Tijorat banklari kredit qo'yilmalari manbalarining pul va kapital bozori instrumentlari asosida shakllanishida muhim farqli jihatlar mavjud. Ya'ni resurslarning muddat jihatidan farqi, likvidlilik darajasining farqli jihatlari, daromadlilik darajasi asosida farqlanishlar, moliyaviy resurslarni ajratadigan ishtirokchilar holatidan kelib chiqib farqlanishi mumkin.

Tijorat banklarining depozitlari kredit operatsiyalarining asosiy manbai hisoblanadi. Shu sababli, aholi va xo'jalik yurituvchi subyektlarning bo'sh pul mablag'larini tijorat banklarining depozit hisobraqamlariga jalb etish

¹ Boshqa olib borilgan tadqiqotlar asosida mustaqil tayyorlandi.

ularning depozit bazasini mustahkamlash nuqtai-nazaridan muhim amaliy ahamiyat kasb etadi. O'z navbatida, tijorat banklari depozitlari hajmini oshirish bevosita ularning bahosiga bog'liq. Shu sabab, kredit operatsiyalarni amalga oshirishdan oldin, uning manbalarni optimallashtirish zarur vazifa hisoblanadi, chunki buning natijasida moliyaviy resurslar baho va muddat jihatidan to'g'ri shakllanishiga erishiladi.

Olib borilgan izlanishlar asosida aytish mumkinki, mamlakatimiz bank tizimida tijorat banklarining depozit operatsiyalari banklarning resurs bazasida muhim o'rin egallaydi. Tijorat banklarining depozit bazasi hajmi qancha ko'p va mustahkam bo'lsa, banklarning aktiv operatsiyalarini amalga oshirish ko'lami shuncha kengayadi. Bugungi kunda mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan tijorat banklari balansi passivining asosiy ulushini majburiyatlar (asosan, jalb etilgan mablag'lar) tashkil etib, ular jami bank resurslarining tarkibida 85-90 foizdan iborat bo'ladi. Majburiyatlarning muddati va vujudga kelish manbasiga qarab, barqaror va beqaror mablag'larga, ular uchun to'lanadigan xarajatlar miqdoridan kelib chiqib, arzon va qimmat mablag'larga ajratgan holda tahlil qilish mumkin.

Fikrimizcha, kredit portfelini samarali tashkil etish va portfelning daromadlilikini oshirish tijorat banklari tomonidan kredit qo'yilmalari manbalarining bahosini va hajmini tizimli boshqarishni taqozo etadi. Boshqa so'z bilan aytganda, har qanday iqtisodiy rivojlanish darajasida, hatto korxonalarning moliyaviy beqarorligi sharoitida ham banklar tomonidan kreditlar berish to'xtamaydi. Aynan kredit operatsiyalarini samarali kredit siyosati asosida bankda to'g'ri va oqilona tashkil etish tijorat banklari uchun katta daromad olish imkoniyatini beradi. Buning uchun ajratilayotgan kredit qo'yimlarining manbalari, ularning rentabelligi, resurslarning bahosi va muddati tijorat banklari passiv operatsiyalarida muhim ahamiyat kasb etadi.

Quyida keltirilgan rasmda iqtisodchi olim Ortiqov U.D. ilmiy izlanishlari asosida tijorat banklari kredit qo'yilmalari mablag'larining tasnifini keltiramiz.

3-rasm. Tijorat banklari kredit qo'yilmalari mablag'larining tasnifi²

O'rganishlar va amalga oshirilgan tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatmoqdaki, xalqaro va mahalliy amaliyotda tijorat banklari resurslarini boshqarish, kredit qo'yilmalari manbalarini shakllantirish usullari va jarayoni qator obyektiv hamda subyektiv omillar ta'sirida o'zgarib bormoqda. Xususan, 1980-yillarga kelib banklarda integratsiyalashuv jarayonining chuqurlashuvi, moliyaviy resurslarning mamlakatlararo suzib yuruvchanligiga sharoitning yaratilganligi va iqtisodiyotning tobora globallashtirish tijorat banklari likvidililigini ta'minlash va zarur miqdorda foydasini shakllantirish uchun faqatgina bank aktivlarini shakllantirish va uni samarali boshqarish kifoya bo'lmay qoldi.³

Shu bilan bir qatorda, banklar tomonidan vaqtincha bo'sh pul mablag'larni keng ko'lamda jalb qilish hamda ulardan oqilona foydalanish banklarning muhim vazifasi hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida, banklarning barqaror resurs mablag'lariga bo'lgan ehtiyojini qondirish bilan bir qatorda, ushbu mablag'larni shakllantirish, samarali boshqarish va ularning sifatini oshirishni taqozo etadi.

Tijorat bankda kredit resurslarini samarali shakllantirish va uni boshqarishning yangi usullarini doimiy takomillashtirmasligi natijasida, nafaqat rivojlanayotgan mamlakatlar, balki rivojlangan mamlakatlar banklari ham iqtisodiy inqirozga yuz tutishi tabiiydir. Misol tariqasida, 1980-yillarning oxirida AQSh ssuda-jamg'arma

2 Ortiqov U.D. (2023), "Tijorat banklari moliyaviy resurslari boshqarishni takomillashtirish", DSc. diss. Avtoreferati ma'lumotlari asosida mustaqil tayyorlandi.

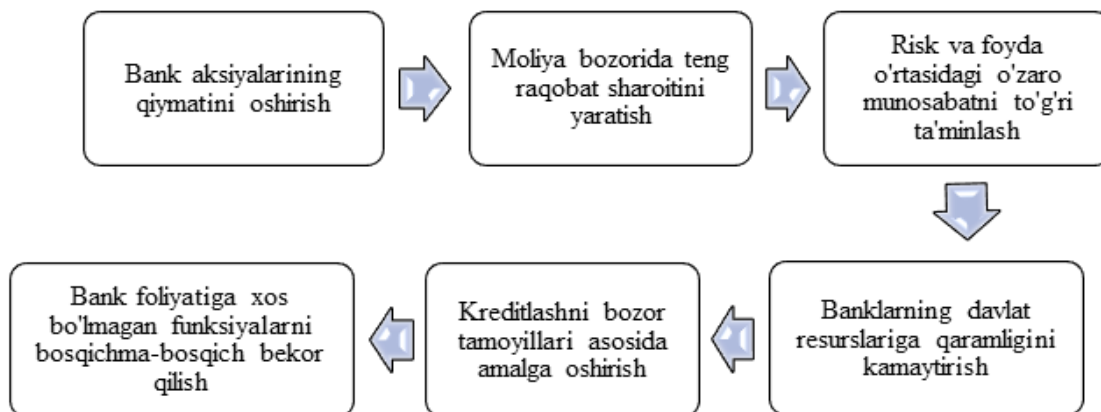
3 Рид Э., Коттер Р. Коммерческие банки. Усоскина В.М. 2-е издание. —М.: Космополис, 1991. С. -168;

uyushmalari va tijorat banklari iqtisodiy inqirozini keltirishimiz mumkin". Buni XX asrning ikkinchi yarmida Osiyo, Lotin Amerika, G'arbiy Yevropa va Rossiya moliya tizimida bo'lib o'tgan iqtisodiy inqirozlar misolida ham ko'rish mumkin.⁴

Zamonaviy sharoitda tijorat banklari moliyaviy resurslarini samarali boshqarish, xususan kredit operatsiyalarining manbalarini shakllantirishda asosiy e'tibor bank faoliyati uchun yetarli ravishda pul mablag'larini shakllantirish, ya'ni "uzun pullar"ni jalb qilish muhim vazifa sanaladi. Bundan tashqari, tijorat banklarida moliyaviy resurslarni boshqarish, xususan banklarning kredit qo'yimalari manbalarini samarali shakllantirish ularning umumiy barqarorligi oshirishda va rentabelligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlash lozim.

Quyida keltirilgan rasmda hozirgi globallashtirish sharoitida tijorat banklari kredit qo'yimalari manbalarini optimallashtirishning nazariy asoslarini keltiramiz.

4-rasm. Zamonaviy sharoitda tijorat banklari kredit qo'yimalari manbalarini optimallashtirishning nazariy asoslari⁵

Iqtisodiy rivojlanishning hozirgi sharoitida tijorat banklari moliyaviy resurslarini shakllantirish jarayoni va uni aktiv operatsiyalarga yo'naltirish muhim ahamiyatga ega. Shu sabab tijorat banklari resurslarini shakllantirish, xususan kredit operatsiyalarini amalga oshirish uchun moliyaviy manbalar tizimida tubdan o'zgarishlar bo'ldi. Bu o'zgarishlarning bo'lishiga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatib kelmoqda. Bular:

- banklararo kredit bozorida Markaziy bankning faol ishtirok etishining ta'minlanishi va bu o'z navbatida kredit riskini kamaytirganligi;
- iqtisodiyotda to'lovlar muammosining mavjudligi va ajratilgan kreditlarning qaytarilmasligi oqibatida tijorat banklarining zarar ko'rish imkoniyatining oshishi;
- aholi qo'lidagi omonatlarning munzamat ravishda o'sishi;
- korporativ qimmatli qog'ozlar bozorining yetarli darajada rivojlanmaganligi kabi omillar sabab bo'lib kelmoqda.

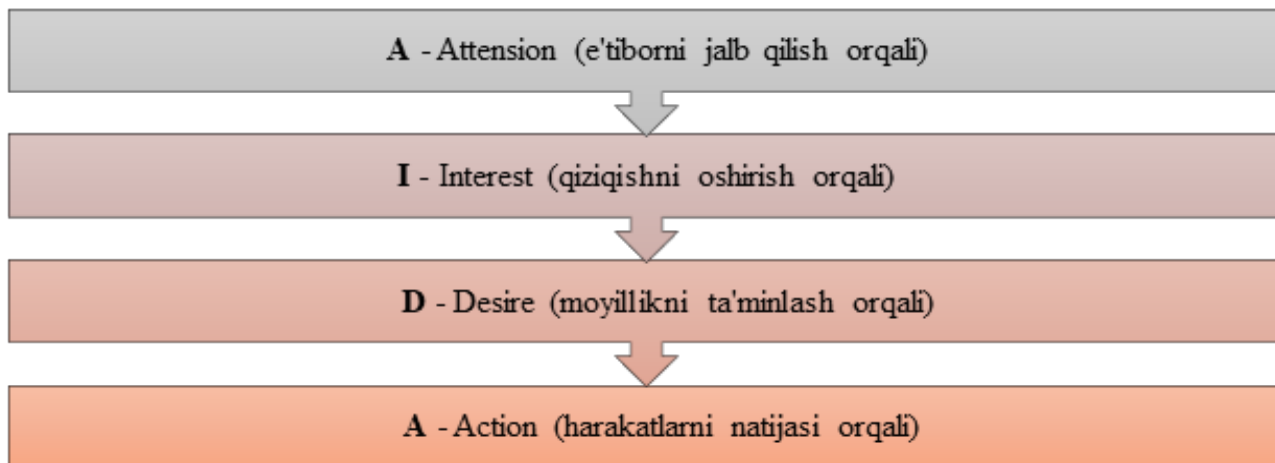
Tijorat banklari passiv operatsiyalari hajmi, barqarorlik darajasi va shakllanish manbalari banklarning moliyaviy va iqtisodiy samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Mamlakatimizda bozor munosabatlarning chuqurlashuvi va iqtisodiy islohotlarning keng qamrovligi, shuningdek, jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi tijorat banklari passiv operatsiyalarini, tijorat banklari faoliyatida bu bilan bog'liq siyosatning ahamiyatini oshirmoqda.

Tijorat banklari moliyaviy resurslarini, shuningdek kredit qo'yimalari manbalarini samarali tashkil etish va ularni jalb qilishda xalqaro amaliyotda muhim biri AIDA (Attention, Interest, Desire, Action) konsepsiyasi hisoblanadi. AIDA konsepsiyasida taklif qilingan jarayonlar quyidagilarni o'z ichiga qamrab oladi: Attention (e'tibor) – iste'molchi brendga e'tibor qaratadi, odatda reklama orqali mijozlarning oqimini ko'paytirish maqsadqilingan bo'ladi; Interest (qiziqish) – iste'molchida brendning afzalliklari va turmush tarziga mos kelishiga qiziqish uyg'onadi, shuning natijasida bankka moliyaviy mablag'larni yo'naltirishi ko'zda tutiladi; Desire (moyillik) – iste'molchida, ya'ni bankning mijozlari o'rtasida brendga nisbatan ijobiy munosabat rivojlanadi, natijada bankka ishochlilik oshib boradi; Action (harakat) – amalga oshirilgan vositalar asosida iste'molchi brenddan foydalanishga harakat qiladi.

Quyida tijorat banklari tomonidan moliyaviy resurslarni jalb qilishda xalqaro AIDA konsepsiyasining tasnifini keltiramiz.

4 Omonov A.A., "Tijorat banklarining resurslarini samarali boshqarish masalalari". I.f.d. ilmiy darajasini olish uchun bajarilgan diss. Avtoreferati. –T.: 2008, BMA, 36 b.

5 Tadqiqotchi tomonidan boshqa ilmiy ishlar asosida mustaqil tayyorlandi.

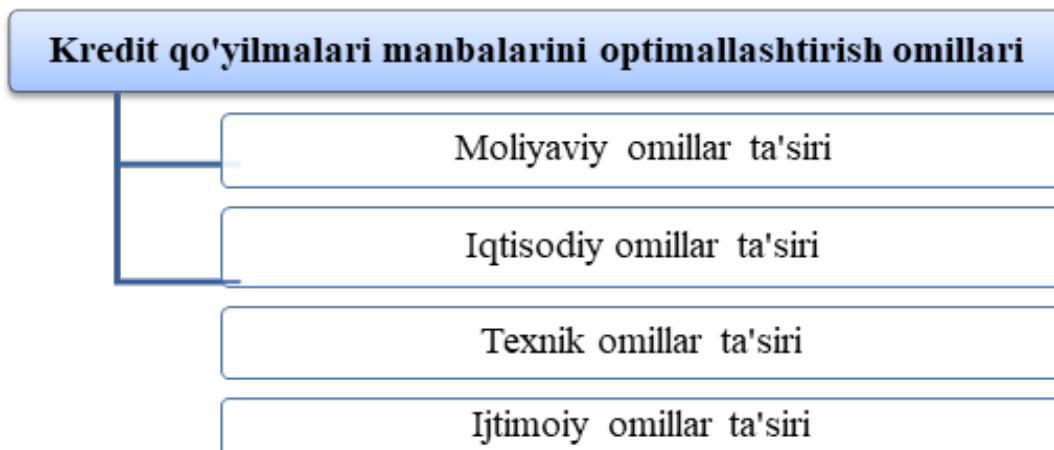
5-rasm. Tijorat banklari moliyaviy resurslarni jalb qilishda AIDA konsepsiyasi tasnifi⁶

Olib borilgan tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari tomonidan jalb qilingan mablag'larning asosiy qismini kreditlarga joylashtirilishi ushbu banklarning majburiyatlarini bajarish bo'yicha ham muammoli holatlarni vujudga kelishiga sabab bo'lmoqda. Mazkur muammoni hal qilishda xorij bank amaliyotidagi ijobiy tajribani keng qo'llash maqsadga muvoffiq. Xususan, bank mahsulotlari va xizmatlarini sotishda AIDA konsepsiyasidan keng foydalanish orqali tijorat banklar jami moliyaviy resurslari tarkibida uzoq muddatli depozitlar ulushini ko'paytirish lozim.

Tijorat banklari moliyaviy resurslarini samarali boshqarish, kredit qo'yimalari manbalarini shakllantirishning nazariy asoslari hamda usullari obyektiv va subyektiv omillar ta'siri natijasida doimiy ravishda takomillashib borishni talab qiladi. Shundan kelib chiqqan holda, ayni paytda, mamlakat tijorat banklarida mazkur masalaga nazariy va amaliy jihatdan e'tibor berishi dolzarb bo'lib turibdi.

Bank tizimi moliyaviy resurslarni samarali boshqarish, kreditlash faoliyati uchun zarur mablag'larni shakllantirish bo'yicha taklif etilayotgan konsepsiyalar doirasida tegishli qarorlarni qabul qilinishi va amaliy ishlarni tashkillashtirilishi mavjud muammolarni yechimi va tijorat banklari resurslarini samarali boshqarish sohasida tegishli natijalarga erishish imkoniyatini beradi.

Quyida keltirilgan rasmda tijorat banklari faoliyatida kredit qo'yimalari manbalarini optimallashtirishda ta'sir etuvchi omillarni keltiramiz.

6-rasm. Tijorat banklari kredit qo'yimalari manbalarini optimallashtirishga ta'sir etuvchi omillar⁷

Ta'kidlash lozim, kredit qo'yimalari manbalarini optimallashtirishda moliyaviy omillar ta'siri birinchi o'rganiladi. Moliyaviy omillar guruhiga Markaziy bankning monetar siyosati, tijorat banklari depozitlar va kreditlarining foiz stavkalari, inflyatsiya darajasi hamda iqtisodiyotda monetizatsiya koeffitsienti bilan bog'liq yo'nalishlar muhim sanaladi. Markaziy bank o'zining tegishli monetary siyosatining sifati jihatidan, xususan asosiy stavkani o'zgartirish orqali, shuningdek majburiy zaxira siyosati to'g'ri shakllantirish yordamida, shu

6 Boshqa olib borilgan tadqiqot ishlari asosida mustaqil tayyorlandi.

7 Boshqa olib borilgan tadqiqot ishlari asosida mustaqil tayyorlandi.

bilan birga ochiq bozordagi operatsiyalari kabi instrumentlar orqali tijorat banklarining resurs bazasiga bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Quyorida sanab o'tilgan Markaziy bankning asosiy instrumentlari tijorat banklari faoliyatida kreditlash bilan bog'liq resurslar jalb qilish va uni optimallashtirishda muhim hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tijorat banklarining kredit resurslarini optimallashtirish murakkab vazifa bo'lib, turli omillar va mulohazalarni o'z ichiga oladi. Bugungi kunga kelib tijorat banklari o'zlarining kredit qo'yilmalari manbalarini faqatgina o'z imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda shakllantirish va uni boshqarishlari ancha murakkab bo'lgan masala hisoblanadi. Ularga o'zlarining kreditlash uchun zarur moliyaviy manbalarni samarali tashkil etilishi va optimal holatda resurslar jalb qilish uchun rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish va xalqaro moliya institutlari bilan aloqalar o'rnatishlari ko'p muammolarni hal qilinishida yordam beradi.

Fikrimizcha, tijorat banklari moliyaviy resurslarini shakllantirish va uni boshqarishning zamonaviy sharoitida samarali konsepsiyalarni ishlab chiqish mumkin, biroq ularni amaliyotga joriy etish orqali tegishli samaraga erishish tijorat banklari faoliyatida qator vazifalarni belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Adilov M.M. "Tijorat banklari kredit qo'yilmalari manbalarini optimallashtirish", PhD. dissertatsiya avtoreferat ma'lumotlari, Toshkent-2024.
2. Otamurodov H.H. "Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishni takomillashtirish", Toshkent, 2019-y.
3. Ortiqov U.D. (2023), "Tijorat banklari moliyaviy resurslari boshqarishni takomillashtirish", DSc. dissertatsiya avtoreferat ma'lumotlari, Toshkent-2023.
4. Omonov A.A. "Tijorat banklarining resurslarini samarali boshqarish masalalari". Iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati, Toshkent, 2008.
5. Sattarov O.B. O'zbekiston Respublikasi bank tizimi barqarorligini ta'minlash metodologiyasini takomillashtirish i.f.d. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – Toshkent, 2018-y.
6. Mohammad J. M., "Optimal Bank Loan Portfolio in Iranian's Banks", Research Journal of Finance and Accounting, ISSN 2222-1697, Vol.4, No.2, 2013.
7. Ziyodilloev X.R., "Tijorat banklari kredit portfelini optimallashtirish", PhD. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss. avtoreferati. Toshkent - 2024.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100